

до історії. Якщо дроблення образів зла і має місце, то тільки в межах заданого відцентрового руху: від нершоджерел, від початкової інформації про стосунки людини з інакшістю.

Валентина Фесенко

Енциклопедія політичної думки. / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – 472 с.

Досі найпроникливіші з нас підозрювали, що політологи – це люди, які час від часу з’являються на екранах телевізорів, говорячи більші чи менші банальності про наше життя, а їхня професія полягає в тому, щоб бути поінформованими і давати це зрозуміти і нам, і владі. Відтак, дисципліна політології тим таки проникливим і цинічним видавалася вершиною ілюзійонізму – і не вміють же нічого особливого люди, й не вчили їх ніде такому, а на твоїх очах дістають із капелюха кролика під схвальні оплески публіки. І враження від політології лишалося, як від вистави фокусника – і прикро, що обдурили, й поважаєш за те, що не помітив як. І те сказати, слово якесь чуже, заграничне, не вхопиш його – “політологія”. Практиканти цієї ненайдавнішої професії, схоже, тлумачать його, як “відання політики”, розуміючи під цим, що самі політики не відають, що творять. Той же, хто загляне у словник і побачить, що “логос” означає “слово”, гадатиме, що політологія – то вміння перекладати мову політиків (нецензурну, як ми нещодавно з’ясували) на доступну нам, навпаки – нашу на зрозуміле політикам поремне арго.

Щоправда, імпортність політології також підозріла. Зазирнувши у Webster’s Dictionary, побачимо чимало слів із коренем “політ-”. Список відкриватиметься “політбюро” (“головний політичний і виконавчий комітет комуністичної партії”, 1925 р.), а далі – через “політес”, “політику”, “політичну економію” несподівано завершиться “полькою” (“життєрадісний парний танець богемського походження”, 1844 р.). Жодної політології, але ми розуміємо, що десь тут, між “політбюро” й життєрадісним танцем вона й ховається, можливо, ближче до “політики”, ніж до “політесу” (від фр. “чистота” – “формальна ввічливість”, “добрі манери”, 1717 р.).

Одне слово, багато хто з нас підозрював, що політологія не академічна дисципліна, а спосіб облаштуватися в житті людям, чий справжній фак – науковий комунізм, історія партії, історичний матеріалізм – стало незручно згадувати в пристойному товаристві. Зрештою, ми знали, що король голий. Не вистачало тільки андерсенівського хлопчика, який голосно про це сказав би.

Тепер усім сумнівам кінець. Тепер кожний може переконатися, що найгірші підозри документально підтвердилися. І виною тому чергова книжка видавництва “Дух і Літера” – “Енциклопедія політичної думки”, український переклад відомого оксфордського видання. Потреба в такому виданні відчувалася давно, і варто подякувати видавництву (а також інституціям, що підтримали це починання) за те, що, нарешті, розставлено крапки над «і». Редакційна колегія українського видання цілком свідомо

того, що вчинила: “З виходом “Енциклонедії політичної думки” українською мовою вітчизняний читач **чи не вперше** (виділено мною – **О.Т.**) отримує можливість осягнути систему понять політичних наук. Сподіваємося, що український читач належно оцінить ґрунтовність та об’єктивність цих статей, спеціально чи мимоволі порівнюючи їх із працями вітчизняних авторів, яким, мабуть, ще довгенько доведеться позбуватися тягара “радянськості”. Справді, нарешті, говорячи мовою реклами, ми одержали можливість не тільки “смакувати довше”, але й “оцінити різницю”. І з’ясувати, наскільки непристойно оголений вигляд має наша доморощена політологія на блискучому фоні західної дисципліни.

З’ясуємо ми й найважливіше питання: що воно таке “політологія”, адже в енциклопедії вміщено спеціальну статтю про неї. Задля повчальності процитую її повністю: “Політологія – див. Політична теорія і політологія”. Інакше кажучи, політологія – не те, за що себе видає; і називається не так, і посилають через неї в інше місце. Коли ж ми подивимось туди, куди слід, виявимо, що цим словом послідовно перекладається *political science*. А це вже респектабельна дисципліна, зі своєю багатою традицією, розвиненим апаратом, термінологією, визначеним полем дослідження.

Укладена початково в благополучному Оксфорді, “Енциклопедія політичної думки” несподівано багато промовляє до українського читача, дозволяючи не тільки краще зрозуміти проблеми і зацікавлення західної науки, але й багато чого дізнатися про обставини власного існування. Так, ми дізнаємося, що про правову державу по-українськи варто читати у статті “Беззаконня” (“відсутність обмежувальних норм для приборкання і спрямування в певне річище прагнень індивідів”, або ж “розбіжність між культурними нормами – соціально зумовленою здатністю людей жити згідно з ними”). Що “Громадянство” (яке ми все ще розуміємо лише як відповідний запис у паспорті), пов’язане, у нас ще не відчутий спосіб, із “Громадянським суспільством”, “Громадянськими свободами” і навіть “Громадянською непокою” (“протест, що включає порушення закону як супутній акт протистояння конкретній політиці чи здійснення тиску задля запровадження політичних реформ”).

Йдучи далі за алфавітом, з’ясуємо, що “Демократія” в жодному з наведених означень – це не про нас. Про те, що ми з непорозуміння називаємо демократією варто читати статтю “Деспотизм” (“спосіб управління на основі примусу і свавілля, несумісний із політичною свободою, конституційним правлінням та принципом верховенства права”).

Що “Держава” і державність суть не ідоли для поклоніння, а “рід діяльності, спрямованої до певної мети”, й, думаючи про державу, її громадяни мусять замислюватися над питаннями “про правильність мети, яку (державна – **О.Т.**) переслідує, і про доцільність засобів, що їх вона застосовує в даний момент. Чи втілюється в життя правильний суспільний порядок? Чи справедливою є форма правління? Чи правильно здійснюються зовнішні відносини суспільства?” Одне слово, держава – це “постійна проблема”. Дізнаємося, що багато хто в сучасному світі вирішує цю проблему

за допомогою “Держави загального добробуту” (“соціальна політика, що має на меті забезпечення надання низки таких основних послуг, як охорона здоров’я, належний рівень освіти, зазвичай безкоштовної”, “механізм безпеки шляхом установа мінімального рівня загального добробуту, нижче якого нікому не дозволяється опускатися”), а відтак – українська держава постає як несподівано заснована на принципах “Лібертаризму”, тобто нею керують лібертаріанці, для яких welfare state “уособлює порушення прав тих, хто має сплачувати податки”. Звернувшись же до статті “Невтручання держави” – концепція, котру сповідують сучасні лібертаристи, виявимо, що наша влада не сповідує її, адже ця доктрина передбачає що “держава має якомога менше втручатися в економічну сферу, обмежуючи свою роль захистом особи і власності, забезпеченням функціонування певних суспільних благ, таких як дороги і порти”. Для українців держава ще не стала проблемою, проблемою лишаються дороги, аеропорти, вокзали. Але роздуми над їх якістю, можливо, змусять замислитися і над проблематичністю держави.

Продовжуючи за алфавітом, український читач зробить ще немало відкриттів про себе і про світ довкола (як кажуть укладачі енциклопедій, «див.: “Ідеологія”, “Колективізм”, “Націоналізм”, “Патерналізм”, “Патріотизм”, “Рівність”, “Справедливість” тощо).

Але годі іронізувати. Врешті, енциклопедія – річ поважна і говорити про неї треба серйозно. Коли ж серйозно, то вихід у світ “Енциклопедії політичної думки” має стати визначною подією в розвитку наших політичних наук. Цілком поділяю сподівання її редакційної колегії, що книжка “сприятиме професіоналізації вітчизняних наук про політику, розширюватиме світоглядні обрії наших учених і підноситиме їх на рівень європейського мислення”. Звичайно, прикро, що наш король виявився голим, але приємно усвідомлювати, що десь за морями все ж живе його колега цілком пристойно, навіть модно вбраний. Ще приємніше, що нашому, нарешті, показали, чим прикрити свій ерам.

Олексій Толочко

Енциклопедія політичної думки. / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – 472 с.

Видання «Енциклопедії політичної думки» за редакцією Девіда Міллера та ін. мало б стати подією в інтелектуальному житті українського суспільства. Перша, по-справжньому академічна добірка статей Енциклопедії, що написані авторитетними вченими (інколи — політиками) та позбавлені будь-якої тенденційності, мала б привернути до себе увагу всіх причетних до ідейно-політичних дискусій як у наукових, так і політичних колах України.

На превеликий жаль, перефразуючи відомий вислів першого Президента України Леоніда Кравчука, мусимо визнати: чого немає, того немає!

Немає змістовного діалогу між прибічниками різних політичних течій, немає попиту на інтелектуальний дискурс узагалі. Провідні фігури